

PAPER DETAILS

TITLE: Türkiye'de Katılım Bankacılığında Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerine Satışı
Üzerine Bir İnceleme ve Yöntem Önerileri

AUTHORS: Mustafa Tevfik Kartal,Cüneyt Hakan Demir

PAGES: 89-115

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/328596>

TÜRKİYE’DE KATILIM BANKACILIĞINDA SORUNLU KREDİLERİN VARLIK YÖNETİM ŞİRKETLERİNE SATIŞI ÜZERİNE BİR İNCELEME VE YÖNTEM ÖNERİLERİ

MUSTAFA TEVFİK KARTAL*

Marmara Üniversitesi

CÜNEYT HAKAN DEMİR

İstanbul Üniversitesi

ÖZ

Bu çalışma konvansiyonel bankalarda sıkça uygulanan sorunlu kredilerin varlık yönetim şirketlerine devredilmesinin Türkiye’de katılım bankaları tarafından kullanılmasına yönelik değerlendirme yapmak için hazırlanmıştır. Konu mevzuat ve fıkıh hükümleri açısından ele alınmıştır. Çalışma sonucunda katılım bankalarının sorunlu kredilerini varlık yönetim şirketlerine devretmesinde bankacılık mevzuatı ve İslami bankacılık ilkeleri açısından bir engel bulunmadığı belirlenmiştir. Sorunlu kredilerin varlık yönetim şirketlerine satılmasına yönelik belirli bir mal karşılığında veya belirli bir menfaat karşılığında alacağın satılması olmak üzere iki model önerilmiştir. Katılım bankaları önerilen yöntemlerden birini kullanarak varlık yönetim şirketlerine sorunlu kredilerini satabileceklerdir. Böylece katılım bankalarının aktif kalitesi, karlılık, büyüme, sektör payı gibi birçok göstergesinde iyileşme sağlanabilecektir.

Anahtar Kavramlar: *Katılım Bankacılığı, Sorunlu Krediler, Varlık Yönetim Şirketlerine Sorunlu Kredi Satışı, Türkiye*

AN EXAMINATION UPON TROUBLED ASSETS SELLING TO ASSET MANAGEMENT COMPANIES IN PARTICIPATION BANKING IN TURKEY AND METHOD PROPOSALS

ABSTRACT

This paper was prepared to make a conceptual evaluation about troubled credits transferring to asset management companies, which is used by conventional banks frequently, by participation banks in Turkey. The subject dealt with from aspects of regulations and Islamic banking principles. As a result of study, it was determined that there is no obstacle to prevent participation banks from transferring troubled credits to asset management companies. Two models as selling assets in return a good or an interest are proposed related transferring troubled assets to asset management companies. Participation banks can transfer troubled credits to asset management companies by using any of the methods which were stated in the study. Hence, so many indicators of participation banks such as asset quality, profitability, growth, industry share could be enhanced.

Keywords: *Participation Banking, Troubled Credits, Troubled Credits Selling to Asset Management Companies, Turkey*

* Marmara Üniversitesi, E-Mail: mustafatevfikkartal@gmail.com

Ülkeler ekonomik büyüme için üretim kapasitelerini artırmaya çalışmaktadır. Üretim faaliyetleri için gerekli olan finansmanın sağlanmasında geçmişte konvansiyonel bankalar ağırlıkta iken günümüzde İslami bankalar da bu konuda pay sahibidir. Hatta doğrudan ticaretin finansmanına yönelik olması sebebiyle İslami bankacılık kuruluşları üretimin finansmanında daha önemli rol oynamaktadır. Ekonomik büyümeye katkı sağlamaları İslami bankacılığın yükselişini sağlayan temel sebeplerin başında gelmektedir. Bu sebeple Dünya’da İslami bankacılığa verilen önem artmaktadır.

Türkiye’de ilk kez 1984 yılında bir özel finans kurumunun kurulmasıyla başlayan İslami bankacılık katılım bankacılığı günümüzde 5 oyuncuyla faaliyete devam etmektedir. İstanbul Finans Merkezi projesiyle bölgesel finans merkezi olmayı hedefleyen Türkiye, bir taraftan sermaye piyasalarının diğer taraftan İslami bankacılığı geliştirilmeye yönelik çalışmalara hız verilmiştir. 2005 yılında Bankacılık Kanunu (BK) ile İslami bankacılığın katılım bankacılığı olarak tanımlanması, özel finans kurumlarının katılım bankalarına dönüştürülmesi önemli dönüm noktalarından biridir. Bu değişiklik ile özel finans kurumları bankalara dönüştürülerek kurumsallaşma çalışmalarının ve dolayısı ile hızlı büyümelerinin önü açılmıştır. 2002 yılında katılım bankacılığının Türkiye’deki sektör payı %2,1 seviyesindeyken dönüşüm sürecinin etkisi ile birlikte 2010 yılında %4,3 seviyesine yükselmiştir (Biçer, 2011; 2). Diğer taraftan kamu sermayeli Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım bankalarının kurulması İstanbul Finans Merkezi çalışmaları kapsamında atılan önemli diğer adımlardır.

Gelinen noktada katılım bankacılığının 2016 Ekim itibari ile sektör payı %4,7 olarak gerçekleşmiştir (Katılım Dünyası, 2016). Katılım bankacılığının 2002 yılından 2016 yılına sektör payı gelişimine bakıldığında ilerleme kaydedildiği ortadadır. Bununla birlikte gelinen nokta ekonomi otoriteleri tarafından belirtilen Türk Bankacılık Sektörü içinde %15 sektör payı hedefinden oldukça uzaktır. Bu hedefe giden yolda katılım bankalarını konvansiyonel bankalara kıyasla dezavantajlı hale getiren hususlardan biri sorunlu kredilerin yönetimidir. Konvansiyonel bankalar sorunlu kredilerini varlık yönetim şirketlerine (VYŞ) devrederek likidite elde etmekte, gelir sağlamakta ve aktif kalitelerini iyileştirmektedir. Buna karşın katılım bankaları sorunlu kredilerini VYŞ'lere devredemedikleri için bahsedilen imkânları kullanamamakta ve rekabette dezavantaj yaşamaktadırlar.

Bu çalışma Türkiye’de katılım bankacılığının önemli sorunlarından biri olan sorunlu kredilerin VYŞ’lere satışını ele almak ve satışa ilişkin bazı yöntemlerin önerilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Konu mevzuat, fıkıh hükümleri ve satış yöntemleri açısından ele alınmıştır. Türkiye’de katılım bankacılığı açısından sorun teşkil eden sorunlu kredilerin devrine ilişkin yöntemler önerilmesi ile literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Bu çalışma 5 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünün ardından ikinci bölümde bankacılıkta sorunlu krediler ile ilgili literatürde yer alan çalışmalar ele alınacaktır. Üçüncü bölümde katılım bankacılığı, sorunlu krediler ve sorunlu kredilerin tasfiyesi ile ilgili genel bilgilere yer verilecektir. Dördüncü bölümde katılım bankacılığının sorunlu kredilerin VYŞ’lere devredebilmelerine yönelik inceleme yapılacak ve bu kapsamda mevzuat ve fıkhi çerçeve incelenerek katılım bankalarının kullanılması muhtemel olan yöntem önerileri üzerinde durulacaktır. Çalışmanın son bölümünde ise değerlendirme yapılacaktır.

Literatür Taraması

Literatür taramasında katılım bankalarının sorunlu kredilerin VYŞ’lere devrine yönelik model içeren herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte bankacılıkta sorunlu krediler ile ilgili çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Literatür taraması kapsamında bu çalışmaların bazılarını Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1’den görüleceği üzere bazı çalışmalarda sorunlu krediler varlık kalitesi açısından ele almıştır. Kaya vd. (1990) takipteki krediler/toplam krediler değerinin krediler/toplam varlık bileşimini negatif yönde etkilediğini belirlemişlerdir. Barr ve Siems (1994) varlık kalitesi açısından yüksek seviyede geri dönmeyen (sorunlu) kredilere sahip bankaların başarısız olduğu (iflas ettiği) sonucuna ulaşılmıştır. Aktaş ve Kargın (2007) çalışmasında takipteki alacaklar gibi aktif kalitesini yansıtan oranlar açısından yabancı bankalar ile ulusal bankalar arasında anlamlı bir fark bulamamıştır. Selimler (2015) sorunlu kredilerin bankaların sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, likidite oranları gibi finansal göstergelerini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Tablo-1. Literatürde Yer Alan Çalışmalar

Yazar	Yıl	Sonuç
Aydoğan	1990	Varlık kalitesini gösteren takipteki alacaklar için ayrılan karşılıklar karlılıkla negatif ilişkilidir.
Barr ve Siems	1994	Varlık kalitesi açısından yüksek seviyede geri dönmeyen (sorunlu) kredilere sahip bankalar başarısız olmaktadır (iflas etmektedirler).
Berger ve DeYoung	1997	Bankaların sermaye oranı ile takipteki krediler arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır.
Domaç ve Peria	2000	Ticaret hadlerindeki kötüleşme kredi alanların borçlarını geri ödemelerini olumsuz olarak etkileyerek bankacılık kriz olasılığını artırmaktadır.
Kaya	2002	Kötü (sorunlu) aktifler aktif karlılığının mikro belirleyicilerinden biridir.
Aktaş ve Kargın	2007	Takipteki alacaklar gibi aktif kalitesini yansıtan oranlar açısından yabancı bankalar ile ulusal bankalar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.
Atasoy	2007	Takipteki alacaklar için ayrılan özel karşılık giderleri net faiz geliri ile pozitif, aktif karlılığı ile negatif ilişkilidir.
Güngör	2007	Takipteki kredileri etkileyen mikro ve makro faktörlerin banka karlılığı üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır.
Espinoza ve Prasad	2010	Büyüme oranı ile takipteki krediler arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır.
Şahbaz	2010	Sorunlu krediler ile tüketim harcamaları ve kredi artışı arasında doğru orantı bulunmaktadır.
Yücememiş ve Sezer	2010	Türkiye’de takipteki krediler/toplam krediler oranı 2001 krizine kıyasla küresel 2008 krizinde sınırlı seviyede artmış, buna karşın birçok Avrupa Birliği (AB) ülkesine kıyasla daha düşük seviyede gerçekleşmiştir.
Ağaoğlu	2011	2001 krizi sonrasında sorunlu aktiflerin çözümünde Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’nun (TMSF) %20 oranında ortak olacağı veya tamamen sahip olacağı bir VYŞ kurulmalıdır.
Gülhan ve Uzunlar	2011	Bankaya özgü değişkenlerden olan takipteki kredilerin aktif karlılığı üzerinde anlamlı etkisi bulunmaktadır.
Koyuncu ve Saka	2011	Takipteki krediler özel sektöre sağlanan kredileri ve yatırımları negatif etkilemektedir.
Demir	2012	Katılım bankacılığında havale, vasiyet, bağışlama, kabza vekâlet vererek bağışlama, satım yöntemleriyle alacak temliki yapılabilir.

Yazar	Yıl	Sonuç
Castro	2013	Takipteki krediler ile büyüme oranı, enflasyon, faiz oranı ve kredi büyüme oranı arasında ilişki bulunmaktadır.
Çurak vd.	2013	Takipteki krediler ile ekonomik büyüme, enflasyon, faiz oranı ve bankaların karlılığı arasında ilişki bulunmaktadır.
Makri vd.	2014	Takipteki krediler işsizlik oranı, büyüme oranı ve bankaların sermaye miktarından etkilenmektedir.
Şahbaz ve İnkaya	2014	Sorunlu krediler makroekonomik değişkenlerle uzun dönemli ilişkilidir.
Chaibi ve Fititi	2015	Takipteki kredilerin büyüme oranı, faiz oranı, işsizlik oranı ve döviz kurlarından etkilenmektedir.
Selimler	2015	Sorunlu krediler bankaların sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, likidite oranları gibi finansal göstergelerini olumsuz etkilemektedir.
Kaya vd.	2016	Takipteki krediler/toplam krediler değeri, krediler/toplam varlık bileşimini negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilemektedir.
Yüksel	2016	Dolar kurundaki artış takipteki kredileri artırmakta; ülkenin büyüme oranındaki ve bankaların faiz gelirlerindeki artış takipteki kredileri azaltmaktadır.

Kaynak: Yazarlar

Literatürde çalışmaların bazıları sorunlu kredileri karlılık açısından ele almıştır. Aydoğan (1990) takipteki alacaklar için ayrılan karşılıkların karlılıkla negatif ilişkili olduğu belirlemiştir. Kaya (2002) kötü (sorunlu) aktiflerin, aktif karlılığının mikro belirleyicilerinden biri olduğu tespit etmiştir. Güngör (2007) hem mikro hem de makro faktörlerin banka kârlılığı üzerinde önemli etkilerinin olduğunu belirlemiştir. Atasoy (2007) takipteki alacaklar için ayrılan özel karşılık giderlerinin net faiz geliri ile pozitif, aktif karlılığı ile negatif ilişkili olduğunu belirlemiştir. Gülhan ve Uzunlar (2011) çalışmalarında takipteki kredilerin bankaya özgü değişkenlerden biri olduğunu ve aktif karlılığı üzerinde anlamlı etkisi bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Bazı çalışmalarda sorunlu krediler makroekonomik verilerle ilişkileri açısından ele almıştır. Domaç ve Peria (2000) ticaret hadlerindeki kötüleşmenin kredi alanların borçlarını geri ödemelerini olumsuz olarak etkileyebildiğini ve dolayısı ile bankacılık kriz olasılığını artırdığını belirlemiştir. Espinoza ve Prasad (2010) büyüme oranı ile takipteki

krediler arasında ters yönlü bir ilişki bulunduğunu tespit etmiştir. Şahbaz (2010) sorunlu kredilerin tüketim harcamaları ve kredi artışı ile doğru orantılı olduğunu belirlemiştir. Koyuncu ve Saka (2011) takipteki kredilerin özel sektöre sağlanan kredileri ve yatırımları negatif etkilediğini ortaya koymuştur. Castro (2013) takipteki kredilerin büyüme oranı, enflasyon, faiz oranı ve kredi büyüme oranı ile ilişki olduğunu belirlemiştir. Çurak vd. (2013) takipteki kredilerin ekonomik büyüme, enflasyon, faiz oranı ve bankaların karlılığı ile ilişkili olduğunu belirtirken; Makri vd. (2014) takipteki kredilerin işsizlik oranı, büyüme oranı ve bankaların sermaye miktarından etkilendiği belirlemişlerdir. Şahbaz ve İnkaya (2014) çalışmalarında sorunlu kredilerin makroekonomik değişkenlerle uzun dönemli ilişkili olduğunu belirlemişlerdir. Chaibi ve Fititi (2015) takipteki kredilerin büyüme oranı, faiz oranı, işsizlik oranı ve döviz kurlarından etkilendiği belirlenmişlerdir. Benzer şekilde Yüksel (2016) dolar kurundaki artışın takipteki kredileri artırdığını belirlemiştir.

Bazı çalışmalarda ise sorunlu krediler sermaye bileşin ve kriz ortamındaki değişimi açısından ele alınmıştır. Berger ve DeYoung (1997) bankaların sermaye oranı ile takipteki krediler arasında ters yönlü bir ilişki bulmuştur. Yücememiş ve Sezer (2010) ise Türkiye’de takipteki krediler/toplam krediler oranının 2001 krizine kıyasla küresel 2008 krizinde sınırlı seviyede arttığını, buna karşın birçok AB ülkesine kıyasla daha düşük seviyede gerçekleştiği sonucuna ulaşmıştır.

Katılım Bankacılığı

Uluslararası alanda İslami bankacılık olarak tanımlanan faizsiz bankacılık Türkiye’de katılım bankacılığı olarak tanımlanmaktadır. Katılım bankacılığı faiz almak istemeyen müşterilerin tercih ettiği bankacılık türüdür (Yıldırım ve Çakar, 2016; 1). Katılım bankacılığı müslüman nüfusun yoğunlukta olması nedeniyle Güney Asya ve Orta Doğu’da Malezya, Bahreyn, Katar, Suudi Arabistan, Türkiye gibi ülkelerde daha fazla kabul görmektedir. Katılım bankacılığı kar ve zararın paylaşılması prensibi temelinde faaliyet göstermekte olup bu yönüyle konvansiyonel bankacılıktan farklılaşmaktadır.

1960’larda ortaya çıkan katılım bankacılığı faaliyetleri sonraki yıllarda büyümeye başlamıştır (Yıldırım ve Çakar, 2016; 1). Günümüzde 58’den fazla ülkede 411’i banka olmak üzere 993 faizsiz finans kuruluşu faaliyet göstermektedir (Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB), 2015; 12). Dünya genelinde Kuala Lumpur (Malezya), Bahreyn ve Londra (İngiltere) birer İslami finans merkezi olarak öne çıkmaktadır (Erdoğan, 2011; 29).

Katılım bankacılığının yıllık büyüme oranlarına bakıldığında Endonezya'da %43, Türkiye'de %30, Katar'da %26 oranında büyümektedir. Aktiflerinin ülkelere göre dağılımına bakıldığında ise İran %29, Suudi Arabistan %24, Malezya %15 paya sahiptir (TKBB, 2015; 14).

Türkiye'de 1985 yılında özel bir Özel Finans Kurumu'nun kuruluşu ile başlayan İslami bankacılık faaliyetleri 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile katılım bankacılığı olarak tanımlanmıştır (BK, 2005; madde 3). 2005 yılı sonrasında katılım bankası olarak faaliyet gösteren İslami bankacılık kuruluşları günümüzde 3 tanesi özel (Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Türkiye Finans), 2 tanesi kamu (Vakıf Katılım, Ziraat Katılım) olmak üzere 5 oyuncu ile faaliyette bulunmaktadır. Katılım bankaları 2016 Aralık itibari ile toplam 1.080 şube ve 16.554 personelle faaliyette bulunmakta olup 120 milyar TL aktif büyüklüğüne ulaşmıştır (TKBB, 2017a; TKBB, 2017b; TKBB, 2017c).

Türk Bankacılık Sektöründe Krediler

Özel cari hesap, katılma hesabı ve kıymetli maden hesapları aracılığı ile müşterilerinden katılım fonu toplayan katılım bankaları, toplanan bu fonları kurumsal finansman desteği, kar-zarar ortaklığı, finansal kiralama, döviz kredisi, dövizde endeksli kredi vb. şeklinde ihtiyacı olanlara kredi olarak kullanılmaktadır. Bu yöntemler ise literatürde mudarabe, müşareke, murabaha, icara vb. şeklinde adlandırılmaktadır. Katılım bankaları ayrıca teminat ve referans mektupları, akreditif, harici garanti, ithalat-ihracat kredileri gibi gayri nakdi krediler de kullanılmaktadır (Doğan, 2008; 22, Erdoğan, 2011; 45, Baykara, 2012; 31, Tuhan, 2014; 48).

Katılım bankacılığında krediler, konvansiyonel bankalarda olduğu gibi Bankacılık Kanunu ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından yayınlanan ikincil düzenlemeler uygun olarak kullanılmalıdır. Ayrıca katılım bankalarının İslami bankacılık faaliyetleri gerçekleştirmeleri nedeniyle İslami Finansal Kuruluşlar İçin Muhasebe ve Denetim Örgütü (AAOIFI), TKBB ve Danışma Kurulları kararları ile uyumlu olacak şekilde kredi işlemleri yapmaları bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Türk Bankacılık Sektörünün aktif toplamının önemli bir kısmı kredilerden oluşmaktadır. Buna paralel olarak katılım bankalarının da aktif kalemlerinin önemli bir kısmı kredilerden oluşmaktadır. 2016 Aralık itibari ile 2.731 milyar TL'lik sektör aktif toplamının 1.734 milyar TL'si

(%63,4'ü) kredilerden oluşmuştur (BDDK, 2016a; 2). 2012-2016 dönemine ilişkin kredi büyüklüklerine Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo-2. Türk Bankacılık Sektörü Kredilerin Dağılımı (Milyar TL)

Dönem	Katılım Bankacılığı	Mevduat, Kalkınma ve Yatırım Bankacılığı	Sektör Toplam 1	Katılım Bankacılığının % Payı
2012 Aralık	50,0	779,6	829,6	6,0
2013 Aralık	67,2	1.010,3	1.077,5	6,2
2014 Aralık	69,4	1.193,2	1.262,6	5,5
2015 Aralık	79,2	1.434,8	1.514,0	5,2
2016 Aralık	84,8	1.688,9	1.773,7	5,0

Kaynak: TKBB'nin "Katılım Bankaları" adlı raporlarından ve <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> adresindeki sektör verilerinden derlenmiştir, (Erişim, 23.02.2017).

Tablo 2'den görüleceği üzere Türk Bankacılık Sektörünün kredi büyüklüğü 2012 yılında 779,6 milyar TL'den 2016 sonunda 1.773,7 milyar TL'ye yükselmiştir. Aynı dönemde katılım bankacılığının kredi büyüklüğü 50 milyar TL'den 84,8 milyar TL'ye yükselmiştir. Kredilerde katılım bankacılığının sektör payı ise 2012 yılında %6 iken 2013'te %6,2'ye yükselmiş, sonraki dönemlerde ise azalarak 2016 sonu itibari ile %5'e düşmüştür.

Yukarıdaki bilgiler hem katılım bankacılığında hem de konvansiyonel bankacılıkta kredilerin büyüdüğünü göstermektedir. Buna paralel olarak sorunlu kredilerin nasıl değiştiğine bakmakta yarar vardır. 2012-2016 dönemine ilişkin sorunlu kredi büyüklüklerine Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo-3. Türk Bankacılık Sektörü Sorunlu Kredilerin Dağılımı (Net, Milyon TL)

Dönem	Katılım Bankacılığı	Mevduat, Kalkınma ve Yatırım Bankacılığı	Sektör Toplamı
2012 Aralık	377	5.431	5.808
2013 Aralık	799	6.187	6.986
2014 Aralık	1.199	8.313	9.512
2015 Aralık	1.775	10.307	12.082
2016 Aralık	1.236	11.892	13.128

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> adresindeki verilerinden derlenmiştir, (Erişim, 23.02.2017).

Türk Bankacılık Sektöründe krediler büyürken, tablo 3'ten görüleceği üzere, sorunlu krediler de büyümektedir. Yukarıdaki tabloda sorunlu krediler karşılıklar sonrası net rakam olarak gösterilmiş olup brüt rakam ise daha yüksektir. Örneğin 2016 Eylül itibari ile mevduat, kalkınma ve katılım bankalarının karşılıklar öncesi sorunlu kredileri 52,2 milyar TL, özel karşılıklar 40,3 milyar TL, net sorunlu krediler ise 11,9 milyar TL olarak gerçekleşmiştir (Türkiye Bankalar Birliği, 2017). Dolayısı ile karşılıklar öncesi brüt sorunlu kredilere bakıldığında Türk Bankacılık Sektöründe kredilerin büyümesi ile birlikte ciddi bir sorunlu kredi stoku oluştuğu görülmektedir. Bu noktada sorunlu kredilerin tahsilatı ve tasfiyesi önem arz etmektedir.

Sorunlu Kredilerin Bankalara Maliyeti, Kredi Devrinin Faydaları ve Sakıncaları

Bankalar kullandıkları kredileri ödeme planları çerçevesinde geri ödenmek üzere kullanırlar. Nitekim kredilerden yapılan tahsilatlar mudilerin mevduat çekişlerini, kredilerden alınan faizler ise mevduat faiz ödemelerini karşılamak için kullanılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kredilerin sorunlu hale gelmesi bankalar için çeşitli sakıncalar ve maliyetler doğurmaktadır olup bu maliyetler aşağıdaki gibi özetlenebilmektedir (Suadiye, 2006; 5, Yücememiş ve Sözer, 2010; 94, Yuca, 2012; 137-138, Alhassan vd., 2013; 1-2, Kaya vd., 2016; 3):

- Sorunlu krediler kayıplara ve dolayısı ile karlılığın/ öz sermayenin azalmasına neden olmaktadır. Bu durumda sorunlu kredilerin yaşandığı bankaların performansı olumsuz etkilenmektedir,
- Sorunlu kredilerin artması ile bankalar yeni risk almak istememekte ve böylece verilecek yeni kredi miktarını azaltmaktadırlar,
- Sorunlu krediler ve bunlar için özel karşılıkların artması banka bilançosunun aktif kalitesini bozmaktadır,
- Sorunlu krediler daha yakın ilgi ve takip gerektirdiği için idari ve hukuki giderleri artırmakta, çalışanların zamanını daha verimli işlerde kullanmasını önlemektedir,
- Sorunlu kredilerin yüksek düzeyde olması bankanın imajını zedelemekte ve büyümesini yavaşlatmaktadır. Bu durum aynı zamanda bankanın rekabet gücünü düşürmekte ve büyümesini olumsuz etkilemektedir,
- Sorunlu kredileri fazla olan bankalarda ortaya çıkan düşük büyüme çalışanların motivasyonunu ve dolayısı ile performansını olumsuz etkilemektedir,
- Sorunlu krediler için ayrılan fonlar daha yüksek getirili alternatif alanlara aktarılamamakta, bu nedenle bankalar gelir kaybına uğramaktadırlar,
- Bankaların faiz oranlarını artırması, kredi şartlarını ağırlaştırması, istenilen miktarda kredi tutarını sağlamaması, kredileri daha erken geri çağırabilmesi fon ihtiyacı olanların olumsuz etkilenmesi neden olabilmektedir,
- Sorunlu krediler genel ekonomi açısından hane halkının ve reel sektörün borç ödeyebilme kapasitesini ortaya koymaktadır. Bu nedenle sorunlu krediler reel ekonomi açısından öncü niteliğinde bir risk göstergesidir. Ekonominin daralma dönemlerinde hane halkı işsizlik, refah kaybı; reel sektör ise gelir kaybı riski ile karşı karşıya kaldığı için sorunlu kredilerde artış gözlemlenmektedir,
- Ayrıca sorunlu kredilerin yüksek düzeyde olması bankaları durgunluk, enflasyon, bütçe açıkları, döviz kuru ve faiz oranı, cari açık, sermaye girişleri gibi konularda dışsal şoklara karşı kırılgan hale getirmektedir.

Yukarıda özetlendiği üzere sorunlu krediler bankalar açısından birçok maliyet ve sakıncaya neden olmaktadır. Dolayısı ile sorunlu kredilerin

VYŞ'lere devredilmesi bankalar açısından birçok fayda sağlayabilecektir. Söz konusu faydalar aşağıdaki gibi özetlenebilmektedir (Çan, 2014; 10):

- Bankaların aktiflerindeki sorunlu kredi miktarı azalacağından sorunlu kredi oranlarında satışın büyüklüğü oranında bir rahatlama olacaktır,
- Sorunlu kredi azalışına bağlı olarak zorunlu sermaye miktarında bir gerileme olacaktır,
- Likit olmayan sorunlu kredilerin satışı gerçekleştiğinden banka bu mekanizma vasıtası ile satışın büyüklüğü oranında likit fon elde edecektir,
- Aktif karlılığı olumlu yönde etkilenebilecektir.

Yukarıda belirtildiği üzere sorunlu kredilerin maliyetleri ve bunların VYŞ'lere devrinin bankalara sağladığı faydalar bulunmaktadır. Buna rağmen VYŞ'lere kredi devrinin bazı olumsuz yönleri de bulunmakta olup bu sakıncalar aşağıdaki gibi özetlenebilmektedir (Mesutoğlu, 2001; 3):

- Sorunlu kredilerin VYŞ'lere devredilmesi, bankaların borçluya ve borca ilişkin sahip olduğu kurumsal bilgilerin kullanılma imkânını azaltmaktadır,
- Sorunlu kredilerin VYŞ'lere devredilmesi, bankaları kredi kullandırım ve takibinde daha dikkatsiz davranmaya yönlendirebilir,
- Sorunlu kredi borçlularının yeni kredi alamama endişesiyle eski borçlarını aksatmadan ödeme güdülleri azalabilir,
- Kamu tarafından kurulan/yönetilen VYŞ iyi fiyatlamaya yapamayıp etkinlik uzak çalışabilir.

Bazı Ülkelerde Sorunlu Kredilerin Tasfiyesi

Bu bölümde çeşitli ülkelerde sorunlu kredilerin tasfiyesinde izledikleri yöntemler ele alınacaktır. Bazı ülkelerde sorunlu kredilerin tasfiye edilmesinde izlenen yöntemlere Tablo 4'de yer verilmiştir.

Tablo-4. Sorunlu Kredilerin Tasfiyesine İlişkin Ülke Örnekleri

Kuruluş Tipi	Ülke Örnekleri
Merkezi ya da Ulusal Varlık Yönetimi Kuruluşu	Çek Cumhuriyeti: Konsolidation Bank Fransa: Consortium de Realisation Endonezya: Indonesian Restructuring Agency Güney Kore: Koren Asset Management Company (KAMCO) Moğolistan: Mongolian Asset Realization Malezya: Pengurusan Danaharta Nasional Berhad
Banka Bazında Varlık Yönetimi Kuruluşu	Finlandiya: Two Agencies Meksika: Loan Restructuring Programs İsveç: Securum
Tahsilatçı Banka	Arnavutluk: BAD Bank Macaristan: Investment and Development Bank
Rehabilitasyon ve Tasfiye ile Birlikte Yürütülen Varlık Yönetimi	ABD: Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC), Resolution Trust Corporation (RTC) Meksika: FOBAPROA (El Fondo Bancario de Protección al Ahorro), Deposit Protection Agency, Asset and Valuation and Sale Agency (VVA), Coordinating Unit for Corporate Loans (UCABE) Japonya: Deposit Insurance Company, Resolution and Collection Bank, Housing Loan Administration Corporation İspanya: Deposit Guarantee Fund Slovenya: Bank Rehabilitation Agency

Kaynak: Claudia Dziobek (1998). “Market-Based Policy Instruments for Systemic Bank Restructuring,” IMF Working Paper, s. 20; Berke Duvan (2001), “Türk Bankacılık Sisteminde Tahsili Gecikmiş Alacakların Tasfiyesi ve Şirket Borçlarının Yapılandırılması”, s. 36-56; Hüseyin Selimler (2006). “Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerince Tasfiyesi, Seçilmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulaması”, s. 158; Okan Acar (2013), “Varlık Yönetim Şirketleri: Asya Ülkeleri Uygulaması”, (Erişim, 17.03.2017).

ABD’ye bakıldığında bankaların, tasarruf ve kredi kuruluşlarının düşük kaliteli varlıklarının devralınması, yönetimi ve tasfiye edilmesinden FDIC

ve RTC sorumludur (Mesutoğlu, 2001; 12). Meksika'da sorunlu krediler FOBAPROA tarafından bankalardan alınmakta ve çözümlenmeye çalışılmaktadır (Mesutoğlu, 2001; 17). Türkiye'de sorunlu kredi çözümlenmesine bakıldığında ise öncelikle bankaların bu kredileri kendileri tahsil etmeye çalıştığı, bankalar tarafından tahsil edilemeyen sorunlu kredilerin VYŞ'lere ihale usulü satıldığı görülmektedir. Bu ihalelerde sorunlu kredi portföyü, toplam portföy tutarının %5 - %20'si gibi bir bedel karşılığında VYŞ'lere devredilmektedir (Habertürk, 2017).

Bankaların Sorunlu Krediler İle İlgili Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

Bankalar aktif kalitesinin bozulmaması ve sorunlu kredilerinin artmaması için kredileri yakından takip etmelidir. Bunun için bankalarca yerine getirilmesi faaliyetler ve dikkat edilmesi gereken hususlar bulunmakta olup bunlar genel hatları ile aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Bankalar sorunlu kredilerin etkin bir şekilde takip edilebilmesi için sürekli izleme temeline dayanan izleme sistemleri kurmalıdır,
- İzleme sistemleri bankanın tüm segmentlerindeki müşterileri kapsamalı, bankanın tüm veri ve istihbarat kaynaklarından faydalanmalıdır,
- İzleme sistemleri özellikle genel müdürlük tahsis yetkisinin bulunmadığı şube yetkisindeki kredileri daha dikkatli izlemelidir,
- İzleme sistemleri erken uyarı sinyalleri üretmeli, gerektiğinde daha önceden belirlenen aksiyonların otomatik olarak alınmasını sağlamalıdır,
- Eğer mevzuat ve teknik açıdan mümkünse müşterilerin durumu kötüleşmeden ödeme gücünü artıracak şekilde krediler yapılandırılmalıdır,
- Yapılandırma sürecinde bankanın teminatları korumaya devam edilmeli ve mümkünse güçlendirilmelidir,
- Donuk kredi haline gelen ve %100 özel karşılık ayrılan kredilerin tasfiyesi banka yönetim kurulu tarafından belirlenen banka içi prosedür kapsamında ele alınmalıdır.

Sorunlu kredilerin tasfiyesi kapsamında VYŞ'lere satış konusu bir alternatif olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Bu yönde bir karar alınması durumunda bankalar satış sürecini adil, şeffaf, hesap verebilir

şekilde yönetmeli, rekabetçi bir ihale ortamı oluşturmali, en iyi teklifi elde etmeye yönelik olarak uygun zamanı belirlemeli, BDDK'dan izin alarak kurulmuş olan VYŞ'leri ihale sürecine dâhil etmeli, gizlilik kurallarına dikkate edilerek ihale sürecine katılacak şirketlerle gizlilik sözleşmesi imzalamalıdır. Ayrıca sorunlu kredi satışı sürecinin sorunsuz ilerlemesi için bankaların hukuk, tahsis, risk yönetimi ve ilgili diğer birimleri eşgüdümle çalışmalıdır.

Katılım Bankacılığında Sorunlu Kredilerin Devrine İlişkin Değerlendirme

Sorunlu kredilerin VYŞ'lere devredilmesi hem banka yönetimleri hem de düzenleyici otoriteler tarafından olumlu karşılanmaktadır. Sorunlu kredilerin satışı banka yönetimleri açısından, değeri olmayan bir varlıktan gelir sağlanması, birçok finansal oranı iyileştirmesi ve bilanço temizliği açısından olumlu karşılanmaktadır. Diğer taraftan düzenleyici otoriteler sorunlu kredilerin devri sonrasında bankacılık sektörünün bilançolarının iyileşmesi ve daha okunabilir hale gelmesinden dolayı sorunlu kredilerin devrine olumlu yaklaşmaktadırlar.

Türk Bankacılık Sektöründe konvansiyonel bankalar sorunlu kredilerini VYŞ'lere devretmektedir. Buna karşın katılım bankalarını bu imkândan faydalanmamaktadır. Bu kısımda öncelikle sorunlu kredilerin VYŞ'lere devredilmesi uygulaması, katılım bankacılığının tabi olduğu mevzuat ve fıkıh hükümleri çerçevesinde ele alınacak ardından katılım bankalarının sorunlu kredi yönetimine ilişkin çeşitli yöntem önerileri ele alınacaktır.

Mevzuat Açısından Sorunlu Krediler

Mevzuat açısından bakıldığında bankalarda kredilerin sınıflandırılması Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'e göre yapılmaktadır. Buna göre krediler beş gruba ayrılmaktadır (BDDK, 2016b; madde 4):

- Birinci Grup-Standart Nitelikli Krediler,
- İkinci Grup-Yakın İzlemedeki Krediler,
- Üçüncü Grup-Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler,
- Dördüncü Grup-Tahsili Şüpheli Krediler,

- Beşinci Grup-Zarar Niteliğindeki Krediler.

Birinci gruptaki kredilerde herhangi bir sorun bulunmamakta olup ikinci gruptaki kredilerde kredinin sıhhatini etkilemeyecek boyutta cüzi sorunlar bulunmaktadır. Dolayısı ile Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği açısından sorunlu krediler üçüncü, dördüncü ve beşinci gruba giren kredilerden oluşmaktadır.

Bankalar üçüncü, dördüncü ve beşinci gruba giren sorunlu krediler için karşılık ayırma yükümlülüğüne tabidirler. Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik uyarınca söz konusu gruplara giren sorunlu krediler için aşağıda belirtilen oranlarda karşılık ayrılmaktadır (BDDK, 2016b; madde 11):

- Üçüncü grup krediler için en az %20,
- Dördüncü grup krediler için en az %50
- Beşinci grup krediler için %100.

Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği uyarınca sorunlu krediler için karşılık ayrılmasında krediler için alınan teminatlar belirlenen oranlar dâhilinde dikkate alınmakta, dolayısı ile teminatı bulunan sorunlu krediler için bankalar tarafından daha az karşılık ayrılmaktadır. Teminatlar aşağıda belirtilen oranlarda hesaplamaya dâhil edilmektedir (BDDK, 2016b; madde 15):

- Birinci grup teminatlar %100,
- İkinci grup teminatlar %80,
- Üçüncü grup teminatlar %60,
- Dördüncü grup teminatlar %40,
- Beşinci grup teminatlar %20.

Banka ile borçlu arasındaki geri ödeme anlaşmasının önemli şekilde bozularak tahsilatın gecikmesi ve zarar olasılığının ortaya çıkması sorunlu kredi olarak tanımlanmaktadır (Aktaş, 2000; 15). Ayrıca sorunlu krediler tahsili gecikmiş kredi olarak da adlandırılabilir. Tahsili gecikmiş kredi borçlunun borçtan kaynaklanan yükümlülüklerini zamanında yerine getiremediği kredi olarak tanımlanabilir (Mesutoğlu, 2001; 2, Ağaoğlu,

2011; 5). Bazı tanımlarda ise geri ödemenin kısmen veya tamamen 90 günü aşması halinde kredi takipteki kredi olarak tanımlanmaktadır (Yüksel, 2016; 41). Tanımdan anlaşılacağı üzere bir kredinin sorunlu hale gelmesi için önemli şekilde bozulması ve zarar olasılığının bulunması gerekmektedir. Bu açıdan birkaç günlük gecikmelerin krediyi sorunlu hale getirmeyeceği değerlendirilmektedir. Gecikmenin 90 güne ulaşması halinde krediler Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği uyarınca Üçüncü Grup-Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler kapsamına alınmakta olup borçlu veya kredi açısından zafiyet belirlenmesi halinde 90 gün süresi beklenmeden de kredi Üçüncü Grup-Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler kapsamına alınabilmektedir.

Mevzuat ve Fıkhi Hükümler Açısından Sorunlu Kredi Devrinin Değerlendirilmesi

Katılım bankaları ve gerçekleştirdikleri faaliyetler Bankacılık Kanunu hükümlerine tabiidir (BK, 2005; madde 2). Bu nedenle diğer faaliyetlerde olduğu gibi katılım bankacılığındaki kredilendirme faaliyetleri de Bankacılık Kanunu ve BDDK tarafından yürürlüğe konulan ikincil düzenlemelere uygun şekilde gerçekleştirilmek zorundadır.

Diğer taraftan katılım bankalarının faizsiz bankacılık prensipleri temelinde İslami bankacılık faaliyetleri gerçekleştirmeleri nedeniyle kredilendirme faaliyetleri AAOIFI ve Danışma Kurulları karar ve standartlarına uygun şekilde gerçekleştirilmelidir. Bu nedenle katılım bankacılığında sorunlu kredilerin VYŞ'lere devredilmesi konusunun Bankacılık Kanunu, BDDK düzenlemeleri, AAOIFI standartları ve Danışma Kurulu kararları açısından ele alınması gerekmektedir.

Katılım bankalarının sorunlu kredilerinin VYŞ'lere devredilmesi uygulaması öncelikle bankacılık mevzuatı hükümleri çerçevesinde alınacaktır. Bankacılık mevzuatı incelendiğinde sorunlu krediler açısından katılım bankacılığını etkileyen düzenlemelerin Bankacılık Kanunu, Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik, kredi işlemlerine, kredilerin sınıflandırılması ve karşılık uygulamalarına ilişkin yönetmelikler olduğu görülmektedir.

Bankacılık Kanunu'nda bankanın dâhil olduğu risk grubu ve personellere kullanılan krediler ile öz kaynağın %10'unu aşan büyük krediler gibi çeşitli hususlarda sınırlamalar bulunmaktadır. Ayrıca Bankacılık Kanunu'nda %100 nakit teminatl krediler gibi sınırlamaya tabi

olmayan bazı kredi işlemlerine de yer verilmiştir (BK, 2005; madde 50-54). Ancak Bankacılık Kanunu katılım bankacılığında sorunlu kredilerin VYŞ'lere devredilmesi açısından incelendiğinde her hangi bir sınırlama bulunmadığı anlaşılmıştır. Dolayısı ile Bankacılık Kanunu açısından katılım bankaları sorunlu kredilerini VYŞ'lere devredebilmektedir.

Sorunlu kredilerin VYŞ'lere devredilmesi ile ilgili önemli bir düzenleme olan Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik ele alındığında VYŞ'lerin faaliyet alanları aşağıdaki gibi tanımlanmıştır (BDDK, 2006a; madde 11):

“Banka, TMSF, diğer mali kurumlar ve kredi sigortası hizmeti veren sigorta şirketlerinin söz konusu hizmetlerinden doğan alacakları ile diğer varlıklarını satın alabilir, satabilir, satın aldığı alacakları tahsil edebilir, varlıkları nakde çevirebilir veya bunları yeniden yapılandırarak satabilir.

Banka, TMSF, diğer mali kurumlar ve kredi sigortası hizmeti veren sigorta şirketlerinin söz konusu hizmetlerinden doğan alacakları ile diğer varlıklarının tahsilatı, yeniden yapılandırılması veya üçüncü kişilere satışı konularında aracılık, destek ve danışmanlık hizmeti verebilir.”

Yukarıda detaylarına yer verilen hükümler, katılım bankacılığında sorunlu kredilerin VYŞ'lere devredilmesi açısından incelendiğinde, katılım bankalarının birer banka olduğu dikkate alındığında VYŞ'lere sorunlu kredilerini devredebileceği değerlendirilmektedir. Sonuç olarak Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik'te katılım bankalarının VYŞ'lere sorunlu kredi satışı yapmasına ilişkin herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır.

BDDK tarafından kredilerle ilgili olarak yayınlanan bir diğer düzenleme Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik'tir. Söz konusu düzenleme bankalarca verilen kredilere ilişkin usul ve esasları düzenlemeye amaçlamaktadır. Düzenlemenin detayları incelendiğinde bu düzenlemede katılım bankalarının sorunlu kredilerini VYŞ'lere devretmelerini engelleyen bir düzenleme bulunmadığı anlaşılmaktadır.

BDDK tarafından yayınlanan ikinci düzenleme Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ile Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'tir. Söz konusu iki yönetmelik bankaların kullandıkları kredilerin niteliklerine göre sınıflandırılması ve bunlara ilişkin ayrılacak karşılıkların belirlenmesi uygulamaları düzenlemektedir. Katılım bankalarının VYŞ'lere sorunlu kredi devri yapması açısından bu

iki düzenleme incelendiğinde herhangi bir sınırlama bulunmadığı görülmektedir.

Bankacılık mevzuatı sonrasında sorunlu kredi devri konusu AAOIFI standartları kapsamında ele alınmalıdır. AAOIFI standartlarında krediler 37 no.lu standartta yer almaktadır. Bu standartta İslami kuruluşlarının İslam'a uygun kredi türleri murâbaha, müşâveme, mudârebe, müşâreke, kira ve finansal kiralama, istisna, selem, diğer finansman işlemleri olarak belirtilmektedir. Katılım bankacılığında sorunlu krediler açısından AAOIFI standartlarına bakıldığında 37 no.lu standartta herhangi bir kısıtlama bulunmadığı görülmektedir (TKBB, 2012; standart 37).

Katılım bankacılığında sorunlu krediler ile ilgili olarak son düzenleme alanı ise Danışma Kurulu kararlarıdır. Danışma Kurulları AAOIFI standartlarını temel alarak İslami bankacılık kuralları çerçevesinde katılım bankalarının sağlayacakları ürün ve hizmetler ile gerçekleştirecekleri işlemler hakkında değerlendirme yapmakta ve İslami bankacılığa uygun veya aykırı olduğuna karar vermektedirler. Yapılan araştırma sonucunda katılım bankalarının sorunlu kredilerini VYŞ'lere devretmelerine ilişkin herhangi bir danışma kuruluna ulaşamamıştır.

Mevzuat ve fıkıh hükümleri açısından sorunlu kredilerin VYŞ'lere devri genel olarak değerlendirildiğinde Bankacılık Kanunu, BDDK düzenlemeleri, AAOIFI standartları ve Danışma Kurulu kararları açısından engel oluşturan bir hususa rastlanmamıştır. Bu nedenle katılım bankacılığında da sorunlu kredilerin VYŞ'lere devredebileceği değerlendirilmektedir. Diğer taraftan konunun özellik ve hassasiyet taşıyan bir konu olması nedeniyle özellikle fıkhi açıdan uzmanlarca detaylı bir şekilde ele alınması ve başta Kur'an ayetleri, hadisler ve içtihatlar temelinde günümüz finansal ve ekonomik yapısı dikkate alınarak detaylıca değerlendirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Sorunlu Kredilerin Devrine İlişkin Yöntem Önerileri

Katılım bankalarının sorunlu kredilerini VYŞ'lere devretmesine ilişkin mevzuat ve fıkıh düzenlemelerinde engelleyici hükümler bulunmaması dolayısı söz konusu uygulamanın gerçekleştirilebileceği değerlendirilmektedir. Dolayısı ile bu bölümde söz konusu devir uygulamanın nasıl yapılabileceğine ilişkin belirli bir mal karşılığında veya belirli bir menfaat karşılığında alacağın satılması olmak üzere iki model önerisi ele alınacaktır.

Belirli Bir Mal Karşılığında Alacağın Satılması

Bu yöntemde katılım bankaları İslami bankacılık uygulamalarına göre para hükmünde kabul edilen altın ve gümüş haricinde bir mal karşılığında sorunlu kredilerini VYŞ'lere satabileceklerdir. Katılım bankaları tarafından uygulanabileceği değerlendirilen bu yöntemin aşamaları ise aşağıdaki gibidir:

- Öncelikle Varlık Yönetim Şirketi, kendi adına mal satın alınması için katılım bankasını vekil tayin eder,
- Katılım bankası, Varlık Yönetim Şirketi adına mal satın alır,
- Katılım bankası, Varlık Yönetim Şirketi adına satın aldığı malın karşılığında sorunlu kredilerini Varlık Yönetim Şirketi'ne devreder,
- Katılım bankası satın aldığı malı borsada daha önce satın aldığı aracı haricinde başka bir borsa aracısına satarak nakde çevirir. Böylece sorunlu kredilerin katılım bankasından Varlık Yönetim Şirketi'ne devredilmesi süreci tamamlanmış olur.

Bu yöntem önerisinde kritik olan nokta alım-satım işlemlerinde kullanılacak malın organize borsalarda işlem gören ve dolayısı ile alım-satımı kolaylıkla yapılabilen bir mal olmasıdır. Aksi halde malın satın alınmak üzere bulunamaması, satın alınan malın satılamaması gibi alım-satım işlemlerinde sorunlar yaşanması ve kredi devri sürecinin yarıda kesilmesi riski bulunmaktadır.

Yukarıda detaylarına yer yer verilen devir aşamaları şöyle bir örnek üzerinden ele alınabilir. XYZ katılım bankasının elinde 300 milyon TL'lik sorunlu kredi portföyü bulunmaktadır. Bu sorunlu kredi portföyünü bir Varlık Yönetim Şirketi'ne satmaya karar veren katılım bankası varlık yönetim şirketlerine çağrıda bulunmaktadır. Görüşmeler sonrasında ABC Varlık Yönetim Şirketi ile sorunlu kredilerin 36 milyon TL'ye devredilmesi konusunda mutabakata varılmıştır. Bu aşamadan süreç şu şekilde ilerleyecektir.

- ABC Varlık Yönetim Şirketi adına mal satın alınması için şirket XYZ katılım bankasını vekil tayin eder,
- XYZ katılım bankası, ABC Varlık Yönetim Şirketi adına 36 milyon TL tutarında pamuk, petrol vb. malı borsalar üzerinden satın alır,
- XYZ katılım bankası, ABC Varlık Yönetim Şirketi adına organize borsalarda satın aldığı 36 milyon TL tutarlı pamuk, petrol vb.

karşılığında 300 milyon TL tutarlı sorunlu kredilerini ABC Varlık Yönetim Şirketi'ne devreder,

- XYZ katılım bankası, organize borsalar üzerinden daha önce satın aldığı 36 milyon TL tutarındaki pamuk, petrol vb. malı borsalar üzerinden satar, satış bedelini nakden tahsil eder. Böylece sorunlu kredilerin katılım bankasından Varlık Yönetim Şirketi'ne devredilmesi süreci tamamlanmış olur.

Yukarıdaki örnekte 300 milyon TL'lik sorunlu kredi portföyü 36 milyon TL karşılığında Varlık Yönetim Şirketi'ne satılmış olmaktadır. Bu örnekte satış fiyatı %12 seviyesinde gerçekleşmiş olmaktadır. Piyasa uygulamalarında satış fiyatının %5-%20 arasında değiştiği dikkate alındığında ortalamanın iyi bir fiyat olduğu söylenebilir. Ayrıca katılım bankası söz konusu sorunlu kredilere daha önce % 100 oranında karşılık ayırdığı için tahsil edilen 36 milyon TL doğrudan kara yazılacaktır. Böylece sorunlu kredilerin devri banka için ciddi bir karlılık oluşturacaktır. Ayrıca 36 milyon TL tutarındaki satış bedeli nakden tahsil edileceği için banka açısından yeni kredilerin kullandırılması açısından ciddi bir fon kaynağı da sağlanmış olacaktır. Diğer taraftan sorunlu kredilerin Varlık Yönetim Şirketi'ne devri ile birlikte bankanın aktiflerinden çıkarılmakta, böylece bankanın aktif kalitesi iyileştirilmektedir.

Belirli Bir Menfaatin Karşılığında Alacağın Satılması

Bu yöntemde sorunlu krediler VYŞ'nin sahip olduğu bir kullanım hakkı karşılığında VYŞ'lere satılmaktadır. Bu yöntemin uygulanma aşamaları ise aşağıdaki gibi olmaktadır:

- Varlık Yönetim Şirketi sahip olduğu belirli bir malın menfaatini katılım bankasına satar,
- Katılım bankası aldığı menfaatin bedeli olarak sorunlu kredilerini Varlık Yönetim Şirketi'ne satar,
- Sorunlu kredilerin menfaat karşılığında Varlık Yönetim Şirketi'ne satışı ile Varlık Yönetim Şirketi sorunlu kredilerin yeni maliki, katılım bankası ise kullanım hakkının yeni maliki olur,
- Katılım bankası Varlık Yönetim Şirketi'nden temin ettiği menfaati kullanır veya üçüncü bir tarafa satarak nakde çevirir. Böylece sorunlu

kredilerin katılım bankasından VYŞ'ye devredilmesi tamamlanmış olur.

Yukarıda detaylarına yer yer verilen devir aşamaları şöyle bir örnek üzerinden ele alınabilir. XYZ katılım bankasının elinde 200 milyon TL'lik sorunlu kredi portföyü bulunmaktadır. Bu sorunlu kredi portföyünü bir Varlık Yönetim Şirketi'ne satmaya karar veren katılım bankası varlık yönetim şirketlerine çağrıda bulunmaktadır. Görüşmeler sonrasında ABC Varlık Yönetim Şirketi ile sorunlu kredilerin 28 milyon TL'ye devredilmesi konusunda mutabakata varılmıştır. Bu aşamadan süreç şu şekilde ilerleyecektir.

Varlık Yönetim Şirketi

- ABC Varlık Yönetim Şirketi sahip olduğu 28 milyon TL değerinde bir iş merkezi katılım bankasına satar,
- XYZ katılım bankası, ABC Varlık Yönetim Şirketi'nden aldığı iş merkezinin kullanım hakkına karşılık 200 milyon TL tutarında sorunlu kredilerini devreder,
- XYZ katılım bankası, ABC Varlık Yönetim Şirketi'nden kullanım hakkını aldığı iş merkezini ister kendisi kullanır, isterse başka bir kurum veya kuruluşa satarak 28 milyon TL satış bedelini tahsil eder. Böylece sorunlu kredilerin katılım bankasından VYŞ'ye devredilmesi tamamlanmış olur.

Yukarıdaki örnekte 200 milyon TL'lik sorunlu kredi portföyü 28 milyon TL karşılığında Varlık Yönetim Şirketi'ne satılmış olmaktadır. Bu örnekte satış fiyatı %14 seviyesinde gerçekleşmiş olmaktadır. Piyasa uygulamalarında satış fiyatının %5-%20 arasında değiştiği dikkate alındığında ortalamanın iyi bir fiyat olduğu söylenebilir. Ayrıca katılım bankası söz konusu sorunlu kredilere daha önce % 100 oranında karşılık ayırdığı için tahsil edilen 28 milyon TL doğrudan kara yazılacaktır. Böylece sorunlu kredilerin devri banka için ciddi bir karlılık oluşturacaktır. Ayrıca 28 milyon TL tutarındaki satış bedeli nakden tahsil edileceği için banka açısından yeni kredilerin kullandırılması açısından ciddi bir fon kaynağı da sağlanmış olacaktır. Diğer taraftan sorunlu kredilerin Varlık Yönetim Şirketi'ne devri ile birlikte bankanın aktiflerinden çıkarılmakta, böylece bankanın aktif kalitesi iyileştirilmektedir.

SONUÇ

Günümüzde başta finansal piyasalar olmak üzere birçok alanda dünya daha küresel bir hale gelmiştir. Söz konusu yapı içinde ülkeler ekonomilerinin büyümesini finanse edecek kaynaklar bulmaya ve mevcut kaynakları çeşitlendirmeye çalışmaktadırlar. Bu arayış içerisinde 1960'lı yıllardan itibaren İslami bankacılık yükselen bir alternatif haline gelmiştir.

İslami bankacılığın dünyadaki yükselişine paralel olarak başta kamu kesimi olmak üzere Türkiye'de de ilginin arttığı gözlemlenmektedir. Katılım bankacılığının %5 seviyesinde olan sektör payının %15 seviyesinde olması gerektiği yönündeki ekonomi yönetiminin beyanları ve son dönemde kurulan 2 adet kamu katılım bankası söz konusu ilginin somut örnekleridir.

Katılım bankacılığının daha yüksek sektör payına ulaşabilmesi için mevduat bankacılığından daha hızlı büyümesi gerekmektedir. Türk Bankacılık Sektörünün bilanço yapısına bakıldığında aktif kalemlerinin önemli bir kısmı kredilerden oluşmaktadır. Katılım bankalarının mevduat bankalarından daha hızlı büyüebilmesi için daha nitelikli kredi kullandırması ve sorunlu kredileri minimum seviyelerde tutması önem taşımaktadır. Ayrıca günümüzde bankacılığın çok fazla rekabetçi hale geldiği dikkate alındığında sorunlu kredilerin etkin şekilde yönetilmesi daha da önem kazanmaktadır. Diğer taraftan bankalarının elinde olmayan konjonktürel nedenlerle mevduat bankacılığında olduğu gibi katılım bankacılığında da sorunlu kredilerin tutarı artmaktadır. Mevduat bankalarında kullanılan ancak katılım bankalarında uygulaması bulunmayan sorunlu kredilerin Varlık Yönetim Şirket'lerine satışı sorunlu kredilerin tasfiyesinde önemli alternatiflerden biridir.

Katılım bankaları bu çalışmada belirtilen yöntemleri kullanarak sorunlu kredilerini Varlık Yönetim Şirket'lerine devredebilecektir. Böylece katılım bankaları bir taraftan sorunlu kredilerin bankaya olan maliyetlerinden kurtulurken diğer taraftan banka bilançolarını temizleme, aktif kalitesini iyileştirme, sorunlu kredilerden gelir sağlama ve bu gelir ile yeni kredi kullandırma gibi faydalar sağlamaktadırlar. Sayılan bu faydalar nedeniyle katılım bankacılığında sorunlu kredilerin Varlık Yönetim Şirket'lerine satılarak bilanço dışına çıkarılması katılım bankacılığının büyümesi, gelişmesi ve sektör payı hedefine ulaşması açısından kritik bir husus teşkil etmektedir. Bu amaca yönelik olarak bu çalışmada belirli bir mal karşılığında veya belirli bir menfaat karşılığında sorunlu kredilerin satılması şeklinde iki model önerilerek literatüre katkı sağlanmıştır.

Mevzuat ve fıkıh hükümleri açısından sorunlu kredilerin VYŞ'lere devri genel olarak değerlendirildiğinde Bankacılık Kanunu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu düzenlemeleri, AAOIFI standartları ve Danışma Kurulu kararları açısından engel oluşturan bir hususa rastlanmamıştır. Bu nedenle katılım bankacılığında da sorunlu kredilerin VYŞ'lere devredebileceği değerlendirilmektedir. Diğer taraftan konunun özellik ve hassasiyet taşıyan bir konu olması nedeniyle özellikle fıkhi açıdan uzmanlarca detaylı bir şekilde ele alınması ve başta Kur'an ayetleri, hadisler ve içtihatlar temelinde günümüz finansal ve ekonomik yapısı dikkate alınarak detaylıca değerlendirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Katılım bankacılığında sorunlu kredilerin Varlık Yönetim Şirket'lerine satılmasına ilişkin başta Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Danışma Kurulları olmak üzere ilgili tüm tarafların bu çalışmada önerilen modelleri detaylı bir şekilde ele alması, inceleme ve değerlendirme sürecinde sonrasında uygulamaya geçirilmesi açısından ihtiyaç duyulan noktalarda geliştirmeler yapılması ve gerekirse konuya uygulamaya ilişkin ilave mevzuat düzenlemelerinin yapılması yerinde olacaktır. Böylece katılım bankalarının gelişimi ve arzu edilen sektör payı hedefine ulaşmaları yönünde önemli bir adım daha atılmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, Okan (2013), “Varlık Yönetim Şirketleri: Asya Ülkeleri Uygulaması”, <http://www.okanacar.com/2013/01/varlik-yonetim-sirketleri-asya-ulkeleri.html>, (Erişim, 17.03.2017).
- Ağaoğlu, Ali, (2011), “2011 Krizi Sonrasında Sorunlu Aktiflerin Çözümlemesinde Kamunun ve Varlık Yönetim Şirketlerinin Önemi”, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Aktaş, Hüseyin & Kargın, Mahmut (2007), “Türk Bankacılık Sektöründeki Yabancı ve Ulusal Bankaların Finansal Oranlar Açısından Karşılaştırılması”, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 14(2), 31-45.
- Aktaş, Ramazan (2000), “Sorunlu Krediler”, Türkiye Bankalar Birliği Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, İstanbul, 25-26 Mayıs.
- Alhassan, Abdul Latif, Brobbey, Freeman Owu & Asamoah, Michael Effah (2013). “Does Asset Quality Persist on Bank Lending Behaviour? Empirical evidence from Ghana”, Global Journal of Management and Business Research Finance, 13 (4), 1-2.
- Atasoy, Hakan (2007), “Türk Bankacılık Sektöründe Gelir-Gider Analizi ve Karlılık Performansının Belirleyicileri”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü.
- Aydoğan, Kürşat (1990), “An Investigation of Performance and Operational Efficiency in Turkish Banking Industry”, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 9022 (5), 1-33.
- BDDK (2006a), “Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik”, 01.11.2016 tarihli 26333 no.lu Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.
- BDDK (2006b), “Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik”, 01.11.2016 tarihli 26333 no.lu Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.
- BDDK (2006c), “Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”, 01.11.2016 tarihli 26333 no.lu Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.
- BDDK (2016a), “Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Aralık 2016”, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/TBSGG/15785tbs_temel_gostergeler_raporu_aralik_2016.pdf, (Erişim, 22.02.2017).
- BDDK (2016b), “Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”, 22.06.2016 tarihli 29750 no.lu Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.
- BK (2005), 5411 sayılı, 25983 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.
- Barr, Richard S., Seiford, Lawrence M., & Siems, Thomas F. (1994), “Forecasting Bank Failure: a Non-Parametric Frontier Estimation Approach”, Recherches Économiques de Louvain/Louvain Economic Review, 60(04), 417-429.

- Baykara, Halid Velid. (2012), “Katılım Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi”, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Berger, Allen N. & DeYoung, Robert (1997), “Problem Loans and Cost Efficiency in Commercial Banks”, *Journal of Banking & Finance*, 21(6), 849-870.
- Biçer, Ahmet (2011), “Türkiye’de Katılım Bankaları, Hala Gidilecek Yer Var mı?”, <http://www.tkbb.org.tr/akademik-calismalar>, (Erişim, 11.02.2017).
- Castro, Vitor, (2013), “Macroeconomic Determinants of the Credit Risk in the Banking System: The Case of the GIPSI”, *Economic Modelling*, 31, 672-683.
- Chaibi, Hasna & Fiti, Zied, (2015), “Credit Risk Determinants: Evidence from a Cross-Country Study”, *Research in International Business and Finance*, 33, 1-16.
- Çurak, Marijana, Pepur, Sandra & Poposki, Klime (2013), “Determinants of Non-performing Loans—Evidence from Southeastern Banking Systems”, *Banks & Bank System*, 8(1), 45-54.
- Çan, Erkan (2014), “Sorunlu Kredi Transferi ve Fiyatlaması Üzerine Bir Çalışma”, *Bankacılar Dergisi*, 90, 3-18.
- Demir, Cüneyt Hakan (2012), “Faizsiz Bankacılıkta Varlık Yönetim Şirketi Adaptasyonu”, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Ticaret ve Finans Anabilim Dalı, Tezsiz Yüksek Lisans Projesi.
- Doğan, Sibel (2008), “Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Domaç, İlker & Peria, Maria Soledad Martinez (2003), “Banking Crises and Exchange Rate Regimes: Is There a Link?”, *Journal of International Economics*, 61(1), 41-72.
- Duvan, Berke (2001), “Türk Bankacılık Sisteminde Tahsili Gecikmiş Alacakların Tasfiyesi ve Şirket Borçlarının Yapılandırılması”, TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Uzmanlık Tezi.
- Dziobek, Claudia (1998), “Market-Based Policy Instruments for Systemic Bank Restructuring,” IMF Working Paper.
- Erdoğan, Doğa (2011), “Katılım Bankacılığı ve Türk Ekonomisine Katkıları”, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Projesi.
- Espinoza, Raphael A. & Prasad, A. (2010), “Nonperforming Loans in the GCC Banking System and Their Macroeconomic Effect”, IMF Working Papers, 1-24.
- Gülhan, Ünal & Uzunlar, Evcan (2011), “Bankacılık Sektöründe Kârlılığı Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörüne Yönelik Bir Uygulama”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 341-368.

- Güngör, Bener (2007), “Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yerel ve Yabancı Bankaların Kârlılık Seviyelerini Etkileyen Faktörler: Panel Veri Analizi”, *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 22(258), 40-63.
- Habertürk (2017), “Batıktan hazine buldular!”, <http://www.haberturk.com/ekonomi/para/haber/1014507-batiktan-hazine-buldular>, (Erişim, 23.02.2017).
- Katılım Dünyası (2016), “Katılım bankacılığının durumu ne olacak?”, <https://katilimdunyasi.com/2016/12/14/katilim-bankaciliginin-durumu-ne-olacak-sistemdeki-paylari-gerilemeye-devam-ediyor>, (Erişim, 20.03.2017).
- Kaya, Yasemin Türker (2002), “Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri”, *MSPD Çalışma Raporları, BDDK Yayınları*, 1-21.
- Kaya, Zekayi, Şahin, Levent, Hacıevliyagil, Nuri & Ekşi, İbrahim Halil (2016), “Bankaların Kredi Verme Davranışlarında Varlık Kalitesinin Etkisi”, *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 8(14), 1-10.
- Koyuncu, Cüneyt & Saka, Berrin (2011), “Takipteki Kredilerin Özel Sektöre Verilen Krediler Ve Yatırımlar Üzerindeki Etkisi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 113-124.
- Makri, Vasiliki, Tsagkanos, Athanasios & Bellas, Athanasios (2014), “Determinants of Non-performing Loans: The Case of Eurozone”. *Panoeconomicus*, 61(2), 193-206.
- Mesutoğlu, Berk, (2001), “Sorunlu Aktiflerin Varlık Yönetimi Şirketlerince Tasfiyesi-Ülke Örnekleri”, *BDDK MSPD Çalışma Raporları*, 1-50.
- Selimler, Hüseyin, (2006), “Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerince Tasfiyesi, Seçilmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulaması”, *Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı, Doktora Tezi*.
- Selimler, Hüseyin, (2015), “Sorunlu Kredilerin Analizi, Banka Finansal Tablo ve Oranlarına Etkisinin Değerlendirilmesi”, *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 7(29), 131-172.
- Suadiye, Gülhan (2006), “Sorunlu Kredilerin Yeniden Yapılandırılmasında İstanbul Yaklaşımı”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(6), 1-25.
- Şahbaz, Nazan (2010), “Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Krediler ve Makro Ekonomik Etkileri”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*.
- Şahbaz, Nazan & İnkaya, Ahmet (2014), “Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Krediler ve Makro Ekonomik Etkileri”, *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1, 69-82.
- Tuhan, Ahmet (2014), “Katılım Bankacılığı ve Türkiye Uygulamaları”, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*.
- Türkiye Bankalar Birliği (2017), <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/veri-sorgulama-sistemi/mali-tablolar/71>, (Erişim, 23.02.2017).

- TKBB (2012), “AAOIFI Finans Kuruluşları İçin Faizsiz Bankacılık Standartları”, Çeviren: Mehmet Odabaşı, İshak Emin Aktepe.
- TKBB (2015), “Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015-2025”, TKBB Yayını, Yayın No: 5.
- TKBB (2017a), <http://www.tkbb.org.tr/banka-genel-bilgileri>, (Erişim, 22.02.2017).
- TKBB (2017b), <http://www.tkbb.org.tr/diger-istatistikler>, (Erişim, 22.02.2017).
- TKBB (2017c), <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>, (Erişim, 22.02.2017).
- Yıldırım, İsmail ve Çakar, Recep (2016), “Katılım Bankacılığı Kullanımını Etkileyen Faktörlere Yönelik Bir Araştırma”, Global Business Research Congress (GBRC), 552-563.
- Yuca, Hamdullah (2012), “Bankacılık Sektöründe Takipteki Krediler-Teminat İlişkisi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama”, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Finans ve Bankacılık Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Yücememiş, Başak Tanınmış & Sözer, İnanç Asım (2010), “Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Krediler: Mukayeseli Kriz Performansı”, Avrupa Araştırmaları Dergisi, 18(1-2), 89-119.
- Yüksel, Serhat (2016), “Bankaların Takipteki Krediler Oranını Belirleyen Faktörler: Türkiye İçin Bir Model Önerisi”, Bankacılar Dergisi, 98, 41-56.